

Historyczne centrum Warszawy (1980)

Historic Centre of Warsaw (1980)

Historyczne centrum Warszawy jest wyjątkowym przykładem kompleksowej odbudowy historycznego zespołu miejskiego celowo zniszczonego w 1944 roku w ramach represji dokonanych przez niemieckiego nazistowskiego okupanta. U podstawy materialnej rekonstrukcji zespołu legła siła ducha i determinacja narodu, które doprowadziły do odbudowy dziedzictwa na skalę unikalną w dziejach świata, co wpłynęło na weryfikację doktryny i praktyki konserwatorskiej. Zrealizowany projekt odbudowy, uwzględniający współczesne wymogi funkcjonalne osiedla mieszkaniowego z kompletem funkcji publicznych, oparty został na założeniu, że wykorzystane będą zachowane struktury powstałe pomiędzy XIV a XVIII wiekiem, wraz z późnośredniowieczną siatką ulic z placami i rynkiem oraz pierścieniem murów miejskich. Rekonstrukcja objęła kompleksowe odtworzenie układu urbanistycznego wraz z Rynkiem Staromiejskim, kamienicami mieszczańskimi, znaczącymi budowlami sakralnymi, murami obronnymi, a w późniejszym okresie również Zamek Królewski. Archiwum Biura Odbudowy Stolicy – zawierające zarówno dokumentację zniszczeń, jak i projekty odbudowy – w 2011 roku zostało wpisane na Listę Pamięci Świata UNESCO.

Kryteria: (ii), (vi)

The Historic Centre of Warsaw is a unique example of a urban complex reconstruction of a deliberately destroyed in 1944 by German Nazi occupier. The physical rebuilding of the destroyed city was only possible thanks to the determination and great strength of spirit of the whole nation which led to the reconstruction of national heritage on a scale unprecedented in the history of the world. Besides, the case of Warsaw also had its impact on the principles and practice of monument protection. The reconstruction project included the functional requirements of a present-day residential settlement with public functions. The project itself was based, in its turn, on the assumption that any extant, undamaged structures built between the 14th and 18th centuries, together with the late-medieval network of streets, squares, and the main market square, as well as the city walls should be used in the process. It included a complex reconstruction of the urban layout, together with the main market square of the Old Town, burghers' tenement houses, important ecclesiastical buildings, defensive walls, and later also the Royal Castle.

The Archive of the Warsaw Reconstruction Office, comprising documentation of both the post-war damage and the reconstruction projects, was inscribed on the UNESCO Memory of the World Register in 2011.

Criteria: (ii), (vi)

Historyczne centrum Warszawy. Fot. P. Ostrowski

Historic Centre of Warsaw. Photo by P. Ostrowski

Odbudowa Starego Miasta w Warszawie

Stare Miasto w Warszawie, doszczętnie zrujnowane podczas Powstania Warszawskiego w 1944 roku, zostało odbudowane decyzją władz państwowych w latach 1945-1963 jako symbol podnoszącej się z gruzów stolicy. Odbudowie towarzyszyły do dziś trwające dyskusje dotyczące formy i sposobu działań, wzbudzające emocje od pozytywnych po niezwykle negatywne. Argumentami przeciwko odtworzeniu historycznej zabudowy – oprócz motywów ekonomicznych i ideologicznych – były także obowiązujące wówczas

The reconstruction of the Old Town in Warsaw

The Old Town in Warsaw, which had been totally destroyed during the 1944 Warsaw Uprising, was reconstructed in 1945-1963 following a decision by the state authorities and became a symbol of the capital city rising from the rubble. The reconstruction has been accompanied by discussions on the form and method of operation which have lasted until this day and that have aroused emotions ranging from positive to extremely negative. Current views on conservation that are critical of falsifying history, alongside

Historyczne centrum Warszawy w 1945 r. Fot. M. Świerczyński, reprodukcja: D. Kobielski, *Warszawa z lotu ptaka*, Warszawa 1971, s. 44-45

Historic Centre of Warsaw in 1945. Photo by M. Świerczyński, reproduced from: D. Kobielski, *Warszawa z lotu ptaka*, Warszawa 1971, pp. 44-45

poglądy konserwatorskie piętnujące fałszowanie historii. Podstawą decyzji architektów opowiadających się za procesem odbudowy, działających w powołanym specjalnie Wydziale Architektury Zabytkowej Biura Odbudowy Stolicy, było dążenie do zachowania tożsamości miejsca i ciągłości historycznej miasta. Prof. Jan Zachwatowicz – ówczesny generalny konserwator zabytków oraz twórca programu, zasad odbudowy i konserwacji zabytków w Polsce – twierdził, że decyzja o odbudowie historycznego centrum miasta

economic and ideological reasons, provided the main arguments against the reconstruction of the historic housing. The intention to maintain the identity of the location and the historical continuity of the city formed the basis for the decision made by architects who favoured the reconstruction process and worked at a purposefully named institution – the Monumental Architecture Department of the Warsaw Reconstruction Office. Professor Jan Zachwatowicz, then General Monuments Inspector and the creator of the programme and principles of historical heritage reconstruction and conservation in Poland, claimed that the decision on the reconstruction of the historical centre of the city was “the only possible way forward”. He stressed: “The sense of responsibility before future generations calls for the reconstruction of what was destroyed, a complete reconstruction that is aware of

Rynek Starego Miasta w trakcie odbudowy, ok. 1948 r.
Fot. Cz. Olszewski

The Old Town Market Place during reconstruction, ca. 1948.
Photo by Cz. Olszewski

była „jedynym możliwym sposobem postępowania”. Podkreślał: „Poczucie odpowiedzialności wobec przyszłych pokoleń domaga się odbudowy tego, co nam zniszczono, odbudowy pełnej, świadomej tragedii popełnionego fałszu konserwatorskiego [...] troską naszą musi być najlepsza realizacja postulatów, największy pietyzm dla zabytków, największe odtworzenie form”. Powyższe tezy zyskały akceptację ogółu społeczeństwa, chociaż swojego krytycznego stanowiska nie kryło wielu spośród przedstawicieli polskiej czy europejskiej myśli konserwatorskiej. Odpowiedzi na pytanie o przyszły wygląd Warszawy szukano od momentu pierwszych bombardowań stolicy w 1939 roku. Studia nad urbanistyką i architekturą całego miasta prowadziło szereg specjalistycznych zespołów, a plany odbudowy powstawały nie tylko w Polsce, ale także poza jej granicami. Odzwierciedlały odmienne i indywidualne podejście do zagadnienia, podbudowane ideologicznie. W środowisku urbanistów pojawiły się głosy propagujące wizje nowoczesnej, modernistycznej metropolii wzniesionej „od nowa”, opartej na przedwojennych i okupacyjnych opracowaniach urbanistycznych. W grupie architektów, historyków sztuki i intelektualistów również zarysowały się różnice zdań. Obok zwolenników odbudowy byli też jej radykalni

the tragedy of the conservation falsification thus committed [...] our concern must be the best implementation of postulates, the greatest reverence for the monuments, the best reconstruction of forms”. The above theses were accepted by the general public, although

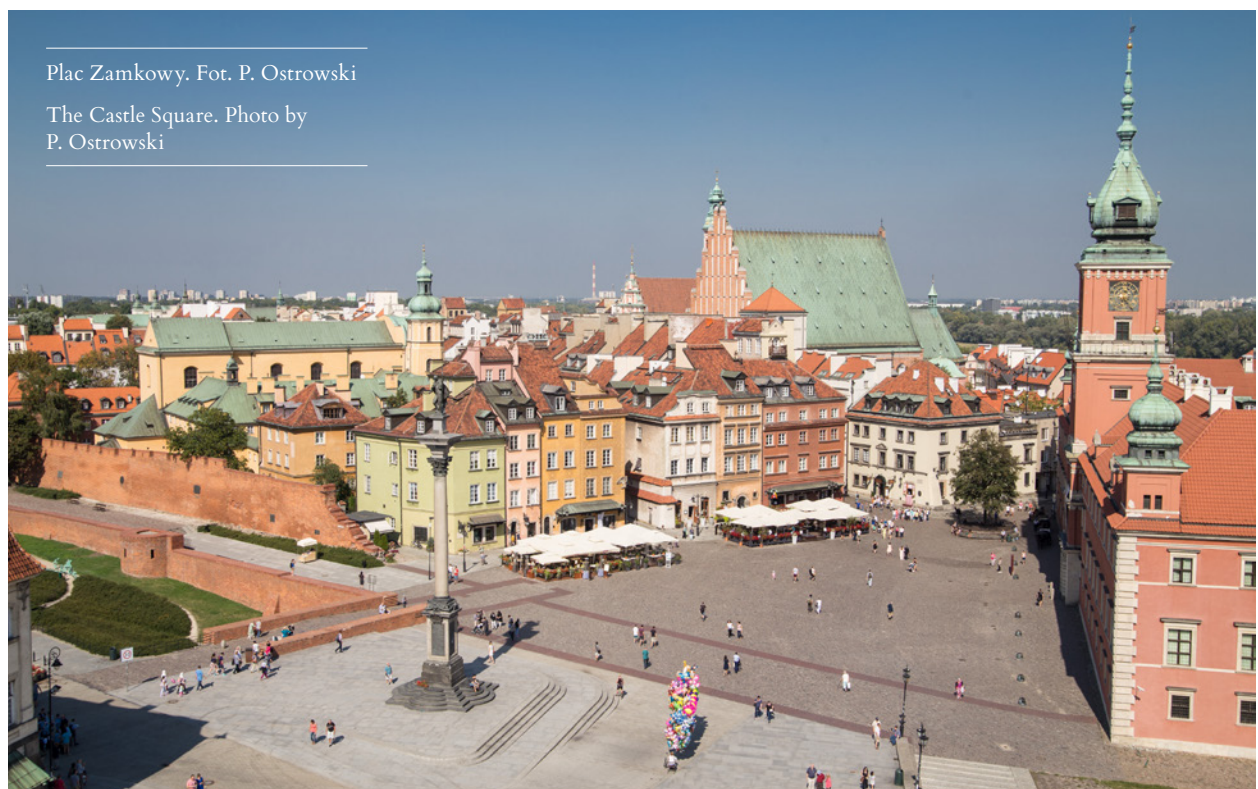

Kamienica Pod Lwem na Ryнку Starego Miasta, polichromia Zofii Stryjeńskiej, ok. 1928 r. (dekoracja nie została zniszczona w trakcie II wojny światowej). Fot. P. Ostrowski

House at the Lion, Old Town Market Place, polychromy by Zofia Stryjeńska, ca. 1928 (it survived World War II). Photo by P. Ostrowski

przeciwnicy opowiadający się za zachowaniem zniszczonych zabytków staromiejskich w postaci trwałej ruiny albo za koniecznością rekonstrukcji tylko wybranych elementów architektury zabytkowej, odpowiednio wkomponowanych w nową zabudowę. Ogięciem teoretycznie dopuszczał każdą z tych możliwości. Przyjęta ostatecznie koncepcja odbudowy najstarszej dzielnicy miasta w jej historycznym kształcie zakładała realizację osiedla mieszkaniowego w zespole zabytkowej zabudowy. O przeprowadzeniu prac architektonicznych i urbanistycznych według tej koncepcji zdecydowały dwa dekrety rządowe: o odbudowie m.st. Warszawy oraz o komunalizacji gruntów na jej obszarze, wydane w 1945 roku. Odbudowa prowadzi-

numerous representatives of the Polish and European conservation community did not try to conceal their critical stance. Answers to the question of Warsaw's future appearance had been sought since the first air raids on the capital city in 1939. Urban planning and architecture studies of the whole city were carried out by a number of specialist teams, with reconstruction plans being prepared not only in Poland but also abroad. They reflected a different and customised approach to the issue with an ideological foundation. Opinions promoting the vision of a modernist metropolis erected "anew" on the basis of pre-war and occupation-time blueprints appeared in the urban planning community. Differences of opinion also ap-

na była w kilku etapach. Przy pracach projektowych wykorzystano szeroko zakrojone badania naukowo-historyczne, architektoniczno-archeologiczne i zachowane archiwalne materiały źródłowe, np. bezcenne dokumentacje pomiarowe ze zbiorów Zakładu Architektury Polskiej Politechniki Warszawskiej, sporządzone przed wojną przez studentów architektury. Nieocenione okazały się również historyczne materiały ikonograficzne, w tym panoramy miasta i pejzaże autorstwa Bernarda Bellotta, zwanego Canalettem. Ważną rolę w procesie odbudowy odegrały prace inwentaryzacyjne przeprowadzone po odgruzowaniu terenu. Ujawniły wiele ocalałych autentycznych fragmentów budowli oraz elementów ich detalu i wystroju z różnych

appeared in the communities of architects, art historians and intellectuals. The reconstruction effort had its supporters, but also strong opponents who wanted to preserve the destroyed historical heritage of the old town in the form of a permanent ruin, or preferred to reconstruct only selected elements of the historic architecture, adequately integrated in the new developments. In theory, the scale of the destruction made it possible to choose any option. The finally approved plan for the reconstruction of the oldest part of the city in its historical form assumed that a housing estate would be built within the historic complex. Two government decrees – on the reconstruction of the Capital City of Warsaw and on the communalisation of land

okresów historycznych, które w większości zachowano i wyeksponowano.

W wyniku odbudowy przywrócono Staremu Miastu wygląd z czasów jego świetności z połowy XVIII wieku, oparty na dobrze zachowanym średnio-wiecznym układzie przestrzennym. Kamienice uzyskały plany i wygląd architektoniczny z XV-XVIII wieku. Przyjęto zasadę powrotu do możliwie najstarszej udokumentowanej ich postaci. Pozostawiono ocalałe układy sklepionych przyziemi, odtworzono charakterystyczne klatki schodowe z latarniami. Wnętrza przystosowano do nowych norm mieszkaniowych. Jednocześnie w domach bloków przyrynkowych i przy murach obronnych usunięto XIX-wieczne oficyny, tworząc nowe przestronne podwórza. Podczas odbudowy nie zdecydowano się na rekonstrukcję ratusza staromiejskiego, ongiś usytuowanego na rynku. W innym niż przed wojną kształcie architektonicznym odbudowano jedną z najstarszych warszawskich świątyń – doszczętnie zniszczoną archikatedrę św. Jana, w której koronowano królów i zaprzysiężono Konstytucję 3 maja. Odslonięto i zrekonstruowano średniowieczne obwarowania obronne z fosą w międzymurzu

Detal architektoniczny na Rynku Starego Miasta (niezniszczony w trakcie II wojny światowej). Fot. P. Kobek

Architectural detail on the Old Town Market Place (it survived World War II). Photo by P. Kobek

within its area, both issued in 1945 – paved the way for architectural and urban-planning work under this overall framework. The reconstruction was carried out in several stages. The design stage used comprehensive scientific-historical and architectural-archaeological research as well as preserved resource materials, e.g. the invaluable measurement documentation from the collections of the Department of Polish Architecture of Warsaw University of Technology, prepared before the war by architecture students. Historical iconographic materials, including panoramas of the city and landscapes by Bernard Bellotto, also called Canaletto, also proved invaluable. Inventory-taking work carried out after clearing rubble from the area played an important role in the reconstruction process. They revealed a number of surviving authentic fragments of buildings, their details and elements of interior decoration from various historical periods. Most of them were subsequently preserved and displayed.

The reconstruction restored the Old Town's appearance from its glory days of the mid-18th century, based on the well-preserved medieval layout. The buildings regained their 15th to 18th century arrangements and architectural appearance. The restorers followed the principle of returning to their oldest documented versions. The surviving vaulted ground floor layouts were left unchanged, while the characteristic staircases with a roof lantern were restored. The interiors were adapted to modern housing standards. At the same time, 19th century annexes to houses on the market square and by the city walls were removed, which opened up large courtyards. The reconstruction of the old City Hall, which used to be situated

Rynek Starego Miasta. Fot. P. Kobek
 Old Town Market Place. Photo by
 P. Kobek

i Barbakanem oraz odtworzono dawne uliczki przy-
 murne. W końcowej fazie odbudowy na obrzeżach
 powstało wiele domów o architekturze nienawia-
 zującej do ich pierwotnych form, jedynie ogólnym
 charakterem dostosowanych do całości zabudowy.
 Ukoronowaniem dzieła odbudowy było przywrócenie
 w panoramie Starej Warszawy Zamku Królewskiego.
 Jego rekonstrukcję w formach sprzed zniszczeń wo-
 jennych rozpoczęto wkrótce po wyzwoleniu miasta,
 jednak z różnych przyczyn jej nie zrealizowano. Przez
 długie lata zabezpieczone piwnice zamkowe pora-
 stała trawa. Zamek odbudowano dopiero w latach
 1971-1984.

in the market square, was abandoned in the course of
 the works. One of Warsaw's most beautiful churches
 – the completely destroyed St. John's Metropolitan
 Cathedral, where kings were crowned and the 3rd
 May Constitution was sworn in – was reconstructed
 in a different architectural shape than before the war.
 The medieval defensive walls with the moat in the
 bailey and the Barbican were uncovered and recon-
 structed, and former streets running next to the walls
 were restored. Many houses – whose architecture did
 not draw on their past forms but was only generally
 adapted to the entire built-up area – were constructed
 on the outskirts in the final stage of the reconstruction.

Zamek Królewski od strony Wisły. Fot. P. Ostrowski
Royal Castle across the Vistula river. Photo by P. Ostrowski

Odbudowa Starego Miasta w Warszawie była ogromnym przedsięwzięciem skupiającym interdyscyplinarny zespół specjalistów: architektów, konserwatorów, konstruktorów, budowniczych, historyków i historyków sztuki, artystów plastyków i rzemieślników. Duży wkład w dzieło rekonstrukcji włożyli także mieszkańcy Warszawy, którzy w czynnie społecznym odgruzowywali tę dzielnicę. Środki finansowe przeznaczone na odbudowę pochodziły z różnych źródeł, w tym ze składek całego społeczeństwa, częściowo z zagranicy.

Zabytkowy zespół Starego Miasta pełni dziś funkcje mieszkaniowe, usługowe, kulturalne i turystyczne. Swoje siedziby mają tu m.in. Muzeum Warszawy, wraz z Centrum Interpretacji Zabytku, które umieszczone w autentycznych późnogotyckich wnętrzach, służy prezentacji historii odbudowy warszawskiego Starego Miasta, Muzeum Literatury im. Adama Mickiewicza, a także Instytut Historii Polskiej Akademii Nauk im. Tadeusza Manteuffla. W obrębie zespołu znajdują się także kościoły i klasztory, będące podobnie jak pozostałe odbudowane obiekty, symbolem polskiej kultury i narodowej tożsamości.

EWA POPLAWSKA-BUKAŁO
Narodowy Instytut Dziedzictwa

The whole work was crowned by bringing the Royal Castle back into the panorama of Old Warsaw. Its reconstruction in the forms preceding the wartime destruction was started soon after the liberation of the city but for various reasons was not completed. Grass grew on the castle's secured cellars for years. The castle was finally reconstructed in 1971-1984.

The reconstruction of the Old Town in Warsaw was a huge undertaking that brought together an interdisciplinary team of experts: architects, conservators, constructors, historians and art historians, artists and craftsmen. Warsaw residents, who removed rubble from this district as part of a community initiative, made a huge contribution to the reconstruction effort. The funds for the reconstruction came from various sources, including contributions made by the Polish society and people from abroad.

Today, the Old Town historical complex performs housing, commercial, cultural and tourist functions. Among other institutions, it is home to the Museum of Warsaw, the Adam Mickiewicz Museum of Literature and the Heritage Interpretation Centre, which is located in authentic late-Gothic interiors and is part of the so-called Cultural Trail of the Old Town Cellars. The complex also includes churches and monasteries which, in a similar manner to other reconstructed buildings, are a symbol of Polish culture and national identity.

EWA POPLAWSKA-BUKAŁO
National Heritage Board of Poland